

Kalıpları Yıkma

8. Sömürgecilik ve Kalıp Yargılar Döneminde Çizgi Roman

20. yüzyılın başında çizgi roman çocuklara ayrılmış olup, sömürgeci ile ırksal önyargılar hiçbir çekince olmadan ifade ediliyor. Bu durum, "öteki"nin olumsuz temsil edilmesine katkıda bulunuyor. Bugün hâlâ birçok ırkçılık, antisemitizm ve ayrımcılık eyleminin temelinde yatan önyargıları, karikatürleri ve kalıp yargıları tespit etmek ve bunları çözümlenmek önemlidir.

İlk başlarda Fransa'da çizgi roman yalnızca çocuklara hitap ettiği için az değer verilen ve gözetim altında tutulan popüler bir sanat olur. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşı öncesinin dergi ve albümleri, yaşadıkları dönemin ideolojilerini ve önyargılarını yansıtır.

Gençlik yayınlarının kuralı sayılan nezaket ve başkalarına saygı telkinleri, Avrupalı, Afrikalı ya da Asyalı karakterler söz konusu olduğunda aynı biçimde uygulanmaz. 1930'ların sonuna dek serüven ve egzotizmi öne çıkaran birçok öykünün sayfalarında ırksal önyargılar ve sömürgeciliğin "uygarlaştırma misyonu" yüceltilişi baskın biçimde yer alır. Bazı klasikler de bu kusurlardan nasibini alır; örneğin Tenten'in Kongo maceralarında ölçsüz bir paternalist sömürgecilik göze çarpar. Ancak sonraki maceralarında (Mavi Lotus, Ambardaki Kömür, Kastafiore'nin Mücevherleri) "yabancı"ya karşı saygı ve dayanışma söz konusu olduğunda daha insancıl bir tutum benimsenir.

Çizgi roman, "öteki"nin ve özellikle azınlıkların temsilinde belirleyici bir rol oynamıştır. Başlangıçta çocuklara hitap ediyor olması, ırkçı nitelikteki kimi betimlemelerin, kalıp yargıların ve önyargıların bugün de süregelen biçimde yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Bu temsiller, azınlıkların öz algısı üzerinde de ağır etkiler yaratmaktadır.

Bugün temsil meselesi büyük bir önem taşımakta. Edebiyatta, sinemada nitekim çizgi romanda da- ve kimi zaman kesişen ayrımcılık biçimlerini de içeren- yüzyıllardır devam eden ırkçı, antisemit ve cinsiyetçi temsilleri telafi etme gereği vardır

Görsel 1

Christophe (Georges Colomb), Ko-Cli-Kho, Imagerie parisienne Quantin, yaklaşık 1890. Kamu malı. Fotoğraf © Cité internationale de la bande dessinée et de l'image Koleksiyonları.

Takma adı *George Colomb (1856-1945)* olan ve *La Famille Fenouillard* ve *Sapeur Camember* gibi dönemin mizah klasiklerinin yaratıcısı Christophe, "Images d'Épinal" dergisinde birkaç sayfa yayınlamıştır. Bunlar arasında yer alan *Ko-Cli-Kho* serisi, 1881-1885 Fransız-Çin Savaşı'na alaycı bir yorum getirir ve dönemin Çinlilerine atfedilen tüm kıyafet ve davranış klişeleri bu sayfalarda görülür.

Görsel 2

Georges Le Cordier ve Rose Candide, *Sam et Sap, les aventures surprenantes d'un petit nègre et de son singe*, Delagrave, 1908. Kamu malı. Fotoğraf © Cité internationale de la bande dessinée et de l'image Koleksiyonları.

Bıçimsel bakımdan yenilikçi olmak, gerici önyargıları aktarmaya engel değildir. 1908'de konuşma balonlarını kullanan ilk Fransız çizgi romanı olan *Sam et Sap*, bavul görevlisi Sam ile maymunu, seri üzerinden saflık, dalgınlık ve sakarlık gibi ırkçı klişeleri bir araya getirerek ırkçı betimlemelerin oluşmasına ve yayılmasına katkıda bulunur... Siyahileri maymunlara benzetmek 19. yüzyılda "siyah ırkın aşağılığını kanıtlama" iddiasından beslenir ve kölelik ile sömürgeciliği meşrulaştırmak için kullanılan son derece yıkıcı bir söylemdir. "Nègre" (Negro) terimi de 18. yüzyıldan beri kölelikle bağdaştırılır ve serinin yayınlandığı zaman dahi olumsuz çağrışımlar taşımaktadır. Bugün ise yalnızca yeniden sahiplenme veya kimlik talebi bağlamında siyahi kişiler tarafından kullanıldığında kabul edilen bir ifadedir, aksi ırkçı bir hakaret sayılır.

Görsel 3

Pinchon ve Caumery, *Bécassine voyage*, Gautier-Languereau, 1921. *Bécassine voyage* © Gautier-Languereau/Hachette Livre. Fotoğraf © Cité internationale de la bande dessinée et de l'image Koleksiyonları.

Amerika Birleşik Devletleri'ni boydan boya kat eden iyi yürekli *Bécassine*, Joë Jip adlı bir Amerikalı siyahiyile karşılaşır. Birkaç karede onun hem boks şampiyonu hem de banço çalgıcısı olduğunu görürüz; bu da o dönemde birçok Fransız'ın Amerikalı siyahiler hakkında sahip olduğu stereotipik bakışı özetler bize.

Görsel 4

Héllèle ve R. de la Nézière, *Miloula la négrillonne*, Gautier-Languereau, 1929. Hakları saklıdır. Fotoğraf © Cité internationale de la bande dessinée et de l'image Koleksiyonları.

Bu hikaye serisi, 1950'lere dek Katolik burjuva genç kızların okuduğu *La Semaine de Suzette* dergisinde yayınlanır. "Afrikalı" genç Miloula'nın Fransa'ya yaptığı bir yolculuk sırasında Fransız örf ve adetlerini karikatürize bir saflıkla keşfedişini anlatır. Görünüşü ve bitmek bilmeyen dans etme hevesi, karşılaştığı beyaz çocuklarda şaşkınlığa, hatta paniğe yol açar.

Görsel 5

Alain Saint-Ogan, *Zig et Puce*, cilt 6. *Zig et Puce* © Éditions Glénat, 1995. Fotoğraf © Cité internationale de la bande dessinée et de l'image Koleksiyonları.

1925'te doğan *Zig et Puce* kısa sürede olağanüstü bir başarı yakalar; Fransız çizgi romanında konuşma balonunun kesin olarak yerini bulması bu seri sayesinde olur. Alain Saint-Ogan, 1931 Paris Koloniler Sergisi'ni ziyaret eden *Zig ve Puce'u* "yamyam Afrikalıların" hedefi haline getirerek ırkçı önyargıları yeniden üretir. O dönem Avrupalıları büyüleyen "yamyam yabancı" fantezisi, sömürgeciliği meşrulaştırmak için sıkça kullanılır. Böylece, sömürgeleştirilen ülkelerin halkları "uygarlaştırılması gereken vahşiler" olarak sunulur.